

AŞKARLANMIŞ HƏQİQƏT

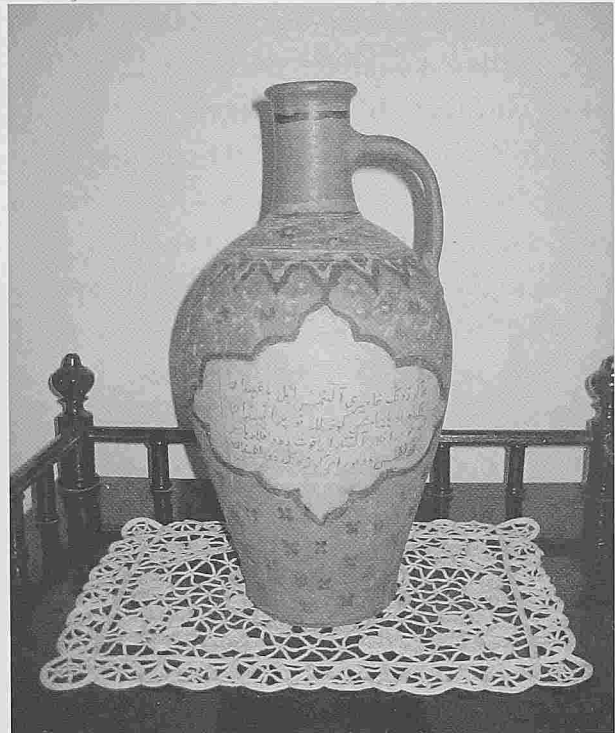
Məşhur Azərbaycan ədibi, pedaqoqu və ictimai xadimi Abdulla Şaiq Talibzadənin ölümünə həsr olunmuş «Abdulla Şaiq vəfat etdi» matəm məqaləsinin müəllifi Əbdülvahab Yurdsevər Məmmədzadə (1898-1976) Azərbaycanda Sovet hakimiyyəti qurulandan sonra Türkiyəyə köçmüş mühacirlərdəndir. O, Azərbaycanın milli müstəqilliyi uğrunda mübarizə aparan Musavat partiyasının üzvlərindən olmuş, öz fəaliyyətini Türkiyədə «Azərbaycan Kültür Dərnəyi»ndə davam etdirmiş, dərnəyin orqanı «Azərbaycan» dərgisindən ədəbiyyatımızda, mədəniyyətimizdə, ictimai-siyasi həyatımızın müxtəlif məsələlərinə dair məqalələrlə çıxış etmişdir. Vətəni Azərbaycandakı hadisələri diqqətlə izləyən Əbdülvahab Yurdsevər oradakı həyata ardıcıl münasibət bildirən, Azərbaycan alimlərinin deyə, yaza bilmədiyi bir çox həqiqətləri aşkarlayan çoxlu elmi, publisist, elmi-kütləvi tədqiqatların, məqalələrin müəllifidir. Oxuculara qəzetin bu nömrəsində təqdim olunan məqalə də A.Şaiqin həyatı ilə əlaqədar çox mühüm, uzun zaman durmana bürünmüş, nəyinsə xatirəsi üçün qəsdən dolaşdırılmış, saxtalaşdırılmış bəzi məsələlərin aydınlaşdırılmasına imkan verir. Bu, məqalə hər şeydən əvvəl, iki doğma qardaşın – A.Şaiqlə böyük qardaşı, dövrünün gökəmlisi siyasi, hərbi xadimi Axund Yusif Talibzadənin biografiyasına, ömür yoluna dair verilən zəngin məlumatla əlaqədardır. Məqalədən öyrənirik ki, cavan Şaiqin fikri və mənəvi inkişafında, onun türkçülük ideyalarında, yaxınlaşmasında qardaşının mühüm xidməti olmuşdur. Ədibin türk ədəbiyyatı və tarixinə ardıcıl maraq, Azərbaycan Cümhuriyyəti illərində hərbi mövzuda döyüşə çağırış ruhunda yazdığı əsərlər, görünür, bu təsirdən kənarında olmamışdır.

İkinci mətləb, Axund Yusifin ölümü ilə, ömrünü necə başa vurması ilə əlaqədardır. A.Şaiqin özünün məlumatına görə, qardaşı Orta Asiyada Ənvər paşanın rəhbərliyi altında aparılan məlum vuruşlarda iştirak etmiş, orada yaralanmış və

Amu-daryadan keçərkən boğulmuşdur. Ancaq 1940-cı illərin sonlarında Bakıda birdən-birə belə şayiə yayıldı ki, guya Axund Yusif sağdır, Türkiyədə yaşayır, Böyük Vətən müharibəsi illərində o, Berlinə gələrək Azərbaycanlı əsirlərdən milli legionun-milli hərbi qvardiyanın təşkilində iştirak etmişdir. Nədən ötrüsə, görünür, xüsusi rəsmi təşkilatlar tərəfindən uydurulmuş bu yalan ayaq tutub yeridi, tezliklə bütün şəhərə yayıldı, Talibzadələr ailəsinin üzvləri sorğu-suala çəkildi, mənim məsələm partiya bürosuna qoyudu, nəhayət A.Şaiqin özünün 1950-ci ildə ev dustağı vəziyyətinə salınması ilə nəticələndi. Ə. Yurdsevər isə məqaləsində heç bir şübhə yeri qoymadan Axund Yusifin Ənvər paşanın öldürülməsindən az sonra Ceyhun çayında boğulduğunu göstərir. A.Şaiqin qardaşı haqqında danışıqları ilə onun barəsindəki məlumatı ilə məqalədə göstərilənlər arasında böyük uyarlıq vardır.

Kamal TALIBZADƏ,
akademik

Şəkildə: A.Şaiqə məxsus üzərində əlyazısı olan kuzə

ABDULLA ŞAIQ VƏFAT ETDİ

*Əbdülvahab YURDSEVƏR,
Cümhuriyyət mühaciri*

Moskvada çıxan “Literaturnaya qazeta”-nin 30.VII.1959-cu il tarixli sayısında verilən bir xəbərə görə tanınmış Azərbaycan şairi Abdulla Şaiq Talıbzadə 78 yaşında olduğu halda Bakıda vəfat etmişdir.

Abdulla Şaiq Azərbaycanın ən əsgil öyretmenlərindən (müəllimlərindən) olub çarlıq dövründə və müstəqil Azərbaycan Hökuməti zamanında Bakı litseylərində türk ədəbiyyatı dərsləri oxutmuşdur. Aynı zamanda tabiyatan şair olduğundan milli menliyimizi tanıdan şeirləri yazardı. Bilhassa mənzum cocuq hikayeleri yazmaqla ün salan mərhum Azərbaycan aydın çevrələrində çalışqanlığı və dürüst əxlaqı ilə çox sevlməkdə idi. Xarakterinin uysallığı etibarını ilə hər növü siyasi həyatdan uzaq duran Şaiq məfkurə baxımından təmamən milliyətçi, türkçü, hətta turançı bir münəvvərdi. Soviyet hükumətinin ilk sənələrində qələmə almış bulunduğı mütəəddid dərsl kitablarından belə bu türkçülüğü və turançılığı gözə çarpmaqdadır. Ayrıca bir çox şeirlərində Abdulla Şaiqin fikri siması üzərində mərhum ağa bəysi (böyük qardaşı) Axund Yusif (Yusif Ziya) Talıbzadənin böyük təsiri olmuşdur. Axund Yusifin türçülüğündə və turançılığında isə kimsənin şübhəsi olmasa gərəkdir. Xarakter etibarını ilə Şaiqin təmamən xilafına olaraq fəal bir siyasət adamı və usanmaz bir mücadiləçi bulunan Axund Yusif çarlıq dövründə bir

müddət Bakı real lisesində türkçə və şəriət öyretmenliyini yapıqdan sonra, Balkan hərblərində Türkiyəyə gedərək orduya könüllü qeyd olmuş və rəşadəti sayəsində çabuu irəliləyərək, kendi ifadəsinə görə min başı rütbəsinə qədər yüksəlmişdir. İstiqlal dövrümüzdə Axund Yusif Azərbaycana dönərək könüllü Yardım alayının komitəsini kəndi üzərində almışdı. Axund Yusif qayəd hərəkətli və fəal bir mücadilə adamı idi. Hətta deni bilir ki, qabağına sığmayan xarakterdə bir insandı. Aynı zamanda “Musavat” partisinin ən əsgiləzalarındandır. Mərhum Ənvər Paşa Türküstanda müstevli (işğalçı) Sovet rejiminə qarşı milli ayaqlanmaya önderlik (başçılıq) edərəkən Axund Yusif onun yanibaşında (lap yanında) idi. Ənvər paşa şəhid düşdükdən sonra basmaçı qüvvətlərilə birlikdə ricət etməyə məcbur qalan Axund Yusif Ceyhun nəhrini keçərəkən boğulmuşdu.

Şaiqi Şaiq yapan Axund Yusifdir. Ağabəyisinə qarşı dərin sevgisi bulunan Şaiq, məfkurə xəzinəsini ondan irs almışdı. İki qardaş bir tək ailə kimi eyni evdə oturuyordu. Və Axund Yusif daima səfərdə bulunduğı üçün qalabalıq ailəsinə hər zaman Şaiq baxırdı.

Gerçək durum böyle iken bakınız Soviyet “Literaturnaya qazeta” bir müddət həqiqətləri təmamən təhrif edərək şairin ölüm xəbəri ilə ilgili olaraq nə yazıyor. Qəzetə aynı sayısında şöyle demekdir: “Ab-

dulla Şaiq Azərbaycanda Soviyet idarəsinin qurulmasını sevinclə qarşılayan və kəndi ədəbi yaradıcılıq qüdrətini və ictimai çalışmalarını yeni həyat tərzinin müzəffər olmasına, mücadiləçi Soviyet vətəndaşının yetişdirilməsinə həsrət bulunan 20-ci əsr başlanğıcının şanlı demokrat ediblər silsiləsinə mənsub bulunmaqda idi...”.

Hər halda, qəzetdə bu sətirləri qələmə alan Sovyetlər Birliki Ədəbiyyat Cəmiyyəti idarə heyəti və Azərbaycan Ədiblər Birliki Başkanlıq divarı “20-ci əsr başlanğıcının məhsulu bulunan şanlı demokrat ədiblər silsiləsindən” Hüseyn Cavid və Əhməd Cavad kimi müstəvli Sovyet rejiminin sonradan imha etdirdiyi Azərbaycan qələm ərbabını qəsd etməkdədir. Mərhum Abdulla Şaiq onlar qədər fəal mücadilə adamı deyildi. Və bunun üçündür ki, istər-

istəməz mövcud şərtlərə bir parça intibak (uyğunlaşma) 78 yaşına qədər yaşaya bilməmiş və əcəli ilə ölmüşdür. Əks təqdirdə, o da Hüseyn Cavid, Əhməd Cavad və digər millətçi ədiblərimiz kimi Sibiryanın buzlu çöplərində can vermiş olacaqdı.

Şaiq Şekspirin “Maqbet” tragediyasını və Nizaminin “İsgəndərnamə”sini Azərbaycan türkcəsinə çevirmişdir. Ayrıca rus klassikləri: Krılov, Puşkin, Nekrasov və Qorkidən bir çox tərcümələr yazmışdır. Şaiqin, şübhəsiz, Azərbaycan ədəbiyyat tarixində mühüm bir yeri vardır. Kəndisi dəyişən şərtlər daxilində daimə vətəninə və millətinə xeyirli xidmətlərdə bulunmağa çalışmış və bu uğurda əlindən gələni yapmışdır. Ədəbiyyat tariximiz onu bu sürətlə anacaqdır. Cənabi-Haqdan kəndisinə rəhmətlər diləriz.

